

ERLEGINTZA BIZKAIA'N

Erleak Bizkaia'n gizakiak baiño millak urteak lenagokoak dira eta gizakia etorrenerako giroa gertatzen eben.

Emen leku ona euken: langintza edo industria bagerik, aitz-zuloak ugari, lorategian edonon... Toki onak ziran gaurko Morga, Orozko, Zeanuri, Dima, Otxandio, Artzentales, Karrantza...

Antxiñako Euskalerrria'n erleak ospetsuak ziran eta ontzat eukezan, gaur ia aiztuta dukaguz, bear ba'da giroa zikindu dalako, baserriak urritu diralako, langintza barriak sortu diralako...

Lenago ta orain euren emaitzik onenak ezta ta argizaia dira.

Ona emen ori ziurtatzeko Axular'en berbak erleak sarritan aitatzen dauzan Gero bere liburuan:

"Erleak hain gauza ttipiak eta flakoak. Bethatzen du mundua eztiz eztitzeko eta ezkoz argitzeko"

Mesdegilleak dira erleak lurgintzarako eta izadia zaintzeko batez be landarak ernaltzeko, polena edo lora-autsa tokiz aldatuta, zelaietan, basoetan, landaretan, soloetan, baratzetan Or amar bidar onura geiago dauke.

Estia janari lez geiago artuko ba'litz, gaiso gitxiago legoke gure artean, batez be urdailletan, kirioetan, buruko garunetan...."Jalea real"ek gaiso asko osatzen dauz eta gaurko Europa Batuan urtean 100 pezeta emoten ziran erleak lanean eukitearren. Bizkaia'n batez be indartu bear dogu erlauntzen ugaritasuna.

1.-ERLEA.

Gorputz uletsua dauka, leoi-margoa, lau ego eta emeak sabelean eztena (agijon) eta agoan lora-autsa batzeko min bat, onegaz egiten dabez ezta ta argizaia.

Alkar-lana egiten bizi dira moltzo aundietan: Erregiña bat, erle-mandoak eundaka,, geienez 100 000 langille.

Izadian dagozanean, zuloetan bizi dira (zugatzetan naiz ormetan naiz aitzetan), baiña

etxeetan dagozenak erle-ontzietan.

Erregiñeak arrautzak egiten dauz, erle-mandoak (zanganoak) ernalduak izanda. Langilleen lanak oneik dira: Janariak ekarri, abia gertatu, larbak (eltxarrak) zaindu, airea girotu,, euren etxeak egin...

Zein lan egin jakiteko, euren adiña artzen dabe kontuan: Gazteak sei egunean etxeko lana egiten dabe, gero airea girotu. Zarrak dira gozokia edo nektar eta lora-autsa ekarten dabenak.

Erregiñeak beste biren besteko luzerea dauka eta onen lan bakarra erle barriak sortzea da: 5 000 arrautza egiten dauz maiatzetik agustura. Erregiña bagerik ezin dira luzaro bizi. Olakoetan 3 edo 4 arrautza aukeratzen dabez eta eurretatik bat erregiña izateko eta sortzen danean "jalea real" emoten dautsoe. Amasei egun barru erregiña osotuta agertzen da bere gelatik.

Erregiñeak ezten bereizia dauka, baiña iñoz ez dau ezten ori sartzen, beste erregiña bategaz burrukan egiteko ez ba'da. Bost edo sei urteko bizia dauka, baiña azkenerantza arrautza gitxiago egiten dau eta aldatu egin bear da. Gogor agintzen dautse erle lan- gilleai, 1º) beragaz bat izateko, 2n.) Erregiña leku barririk ez egiteko. 3n.) Arrautza-lekuak larregi ez aunditzeko eta 4n.) sasoiz gelak gertatzeko.

Erle-mandoak ez dauke beste zeregiñik erregiña ernaltzea baiño eta lagilleak emon bear dautsee janaria eurak ez dakielako egiten. Udabarrian eta udan erleen ezta jaten dabe eta iru illebeteko bizia baiño ez dauke. Erleak eurak ateraten dabez ontzitik kanpora il daitezcan udagoienean.

Erleak 60 edo 65 egun baiño ez dira bizi eta lan asko egiten dabe nektar eta lora-autsa edo polena ekarten eta ura billatzen, gero argizaia egiten dabe ezti-tokiak egiteko, oneik (sei zokoak guztiak) eta or izten dabe ezta, egiten dabenean. Ori egiteko arrigarriro gairik gitxien bear dauan eta eztirik geien artzen dauan lekua da egiten dabena. Jakituri aundia dauke orretarako.

Erlontzia beti eukiten dabe garbi-garbi eta inguruan airea beti garbia eta ozkirria, bear dan otz-beroa ondo zainduta.

Kanpotik areriorik etorri ez daiten, ondo zaintzen dabe ontzia eta iñor etorriko ba'ltiz gogor erasoten dautsoe.

Erleak pik egiten dauskunean min egiten dausku eta aunditua sortu be bai batzutan eta kalte aundiagoak be egin leikeez. Ainbat lasterrren eztena atera egin bear da, baiña gaiñean ikuturik egin bagerik, alboetatik sakatuta. Gero, al ba'da, amoniakoagaz iguzi.

Batzutan pika ori ona izaten da neuralgiak, unoreak, ziatika eta muskuluak obetzeko edo osatzeko.

2.-ERLAUNTZAK

Etxe-inguruko toki egoki baten ipiñi bear dira:lora-auts asko dagon lekuan esaterako.

Gaur ontzi onei barruan laukiak ipinten jakez panalak gertatu, gero errezago eurak eratzeko eran, orrelan argizai eta ezti geiago egin dagien.

Erleakaz lan egiteko, aurpegiko sarea bear da,esku-zorroak (guanteak) keea egiteko erea, eskudillea eta aizto bat.

3.-ERLEEN GAIK.

Landarak emoten dautsena artzen dabe: nekatar,lora-autsa.... eta ura bear dabe. Ondoan

ipiñi aitzu bagerik. Uragaz janariak bigundu egiten dabez larba edo eltxarrentzat eta erle barrientzat.

Propoleoa be landaretan aurkitzen dabe, piñuetan eta odoldietan, eta ori artzen dabe porlanaren atzera ormak-eta egiteko.

Lora-autsa: Lorearen gai arra da au eta garautxu txikiak dira. Loretan errez aurkitzen dabe (Altzetan,urretxetan,kuietan, artoan, eguzki-loretan, arbietan, artean,kerizean,iña-rretan...)

Negu-azkenean eta udabarrian batzen dabe, goizeko amarrak aurrean. Erleen ogia dala dirudi auts orrek. Erleak lora-auts gitxi ba'dauka kaltegarria da, larregi eukitea be bai.

Nektar edo eztikia azukeradun isurkia da. Larregi ez dabe bear.

4.-ERLEEN ARERIOAK.

Neguan: Saguak zapuztuten dabez erlontziak. Muzkerrak eta elaiak be bai, aramuak, libelulak eta kurebiok kalte-egille dira.

Udabarrian: Zetonia edo ega-gogorak sarzen jakez barrura eta argizaia ta eztia jaten duatseez.

Udan esfinjeak jaten dautse eztia.

Erleen zorriak kalte aundiak egiten dautsez eta erlontzi osoa gelditu be egin leikee. Sarritan erregiñearen gaiñean esartzen dira, 40 be bai.

Sitsa: Kalte aundiak egiten dautsez. Orrein aurka gaiak dagoz. Eta erleak ontzian sartu orduko erabilli bear dira.

Maiatzeko gaitxa: Urte ezoetan agertzen da eta egaz egin-eziñik geratzen dira erleak, lora-autsen sasoian!

Erle-narra: Au da geien agertzen dana. Este gorriara sartzen jake piztitxu au.

Lokea: Larba edo eltxarretara sartzen da eta gero zabaldu.

Mikosis: eltxarretara sartzen dan ziza bat da.

5.-TOKIZ ALDATZEA.

Erlauntzak dagozen lekutik 10 edo 20 edo 100 km.´ra aldatu bear izaten dira, esaterako lora-autsa amaitu dalako edo etxeak egin dirako eta ezti geiago artzeko beste leku batera eroan bear izaten dira. 1/6´ek egiten dabe ori Bizkaia´n. Gabean edo goizaldean egin bear da, erleak lo dagozan artean, baiña toki barrian gaiso barriak aurkitzen dabez sarritan

Aldaketa ori egiteko, keea bota, kamioira eroan, barriro keetu eta gabaz eldu lekura. Gero ipiñi leku barrian. Erle asko itxartuta kanpoan agetuko jakuz.

6.-BOST AOLKU.

1.-Erregiñak eta ezti-lekuak ez aldatu bear danean baiño.

2.-Erregiñea aldatzeko biderik errezena artu.

3.-Ontzi bakoitxean amar ezti-leku baiño geiago ez ipiñi.

4.-Ezti-leku utsak goian ipiñi, besteak beian.

5.-Neguan ezti-leku utsak ontziaren gaiñean itzi. Erleak zainduko dabez

7.-AZKENA:

Bizkaia´n urtean 18 000 k ezti eta tone bat argizai egiten dira eta dana saldu ezker 52 000 000 pezeta balio dabez. Irabazirik geien Arratian eta Enkarterrian dauke.

8.-OAR BAT:

Jakakortajarena Tolosa´ko Berastegikoa zan abadea erbesteratu egin eben guda-aldian eta Argentina´ra joan zan. Erri txiki baten erlegintzara sartu zan eta erri osoa lan orretara sartu eta aberastu egin eban. Liburu eder bi idatzi ebazan emen aztertu dogun gai oneri buruz.

OLAZAR´tar Martin´ek

